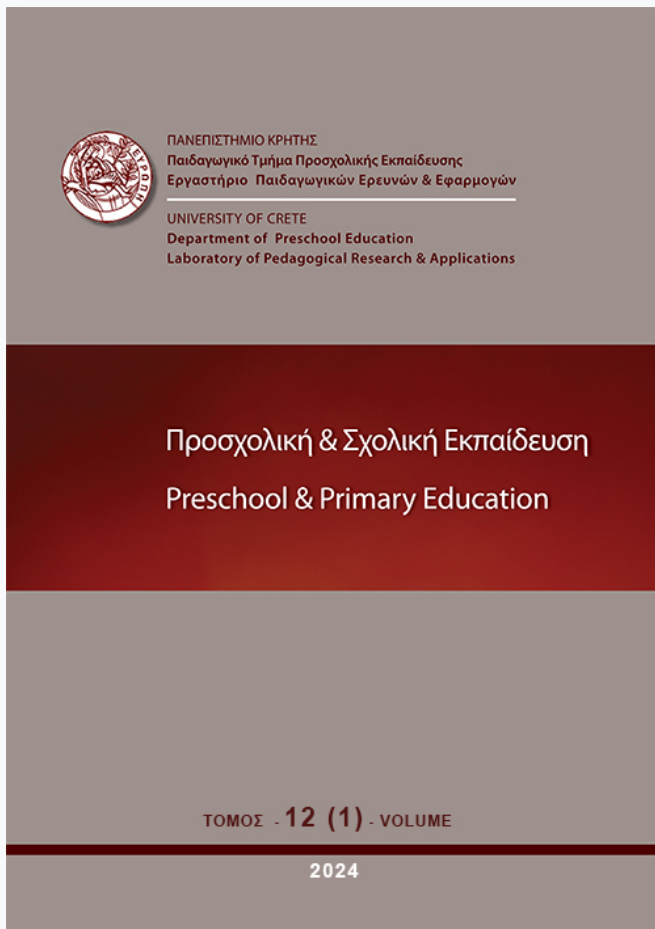

Preschool and Primary Education

Τόμ. 12, Αρ. 1 (2024)

Μάιος 2024

Η σημασία της εκμάθησης γραφής του ονόματος για την ανάπτυξη του γραμματισμού

Γεώργιος Γαλάνης, Νεκτάριος Στελλάκης

doi: [10.12681/ppej.34794](https://doi.org/10.12681/ppej.34794)

Copyright © 2024, Γεώργιος Γαλάνης, Nektarios Stellakis

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γαλάνης Γ., & Στελλάκης Ν. (2024). Η σημασία της εκμάθησης γραφής του ονόματος για την ανάπτυξη του γραμματισμού. *Preschool and Primary Education*, 12(1), 87-113. <https://doi.org/10.12681/ppej.34794>

Η σημασία της εκμάθησης γραφής του ονόματος για την ανάδυση του γραμματισμού

Γεώργιος Γαλάνης

Πανεπιστήμιο Πατρών

Νεκτάριος Στελλάκης

Πανεπιστήμιο Πατρών

Περίληψη. Η παρούσα έρευνα, που αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης διαχρονικής μελέτης περίπτωσης, έχει ως βασικό στόχο την αποτύπωση της εξελικτικής πορείας της εκμάθησης γραφής του ονόματος από ένα παιδί κατά τη φάση του αναδυόμενου/πρώτου γραμματισμού του και αποσκοπεί να καταδείξει την επιρροή που η διαδικασία αυτή άσκησε στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του στη γραφή. Η έρευνα εστιάζει στην εις βάθος ανάλυση των γραπτών παραγωγών ενός αγοριού υψηλής κοινωνικής προέλευσης, του Ανδρέα, εξετάζοντας την περίοδο από τη γέννησή του έως την είσοδό του στο δημοτικό σχολείο. Από την αποτίμηση των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε η ικανοποιητική οικιαγράφηση της πορείας που ακολούθησε έως την εκμάθηση της γραφής του ονόματός του και αναδείχθηκε ο κεντρικός ρόλος της προσωπικής υπογραφής ως προς την κατάκτηση του κώδικα της γραφής από το παιδί.

Λέξεις-κλειδιά: όνομα, υπογραφή, γραφή ονόματος, μελέτη περίπτωσης, αναδυόμενος/πρώτος γραμματισμός, ικανότητες γραφής, γραπτές παραγωγές, κώδικας γραφής.

Abstract. The present study, which is part of a broader longitudinal case study, aims to imprint the developmental course of a child learning to write his/her name during the phase of first literacy and the influence of this learning process on the emergence of the child's writing skills. The study focuses on the in-depth analysis of the written products of a high social level boy, Andreas, examining the period since his birth until his entrance in primary school. The assessment of the results showed a satisfying delineation of his development until he learned the acceptable written form of his name and highlighted the pivotal role of Andreas' learning of writing his own name for the acquisition of alphabetic code.

Key words: name, signature, name writing, case study, emergent/first literacy, writing skills, written products, code.

Εισαγωγή - Θεωρητικό πλαίσιο

Η σημασία του ονόματός μας είναι, έστω και διαισθητικά, απολύτως προφανής σε όλους μας. Πρόκειται για αναπόσπαστο στοιχείο του εαυτού μας μέσω του οποίου αυτοπροσδιοριζόμαστε ψυχολογικά και ετεροπροσδιοριζόμαστε κοινωνικά. «Το όνομά μας μάς συνδέει με την ταυτότητά μας» (Στελλάκης, 2002) και αναπαριστά εμάς τους ίδιους (Martens, 1999). Με βάση τα παραπάνω, δεν αποτελεί έκπληξη το τεράστιο ενδιαφέρον που δείχνουν τα μικρά παιδιά για το όνομά τους στην προσπάθειά τους να ενταχθούν και να λάβουν ενεργά μέρος στο κοινωνικό τους περιβάλλον.

Υπεύθυνος επικοινωνίας: Νεκτάριος Στελλάκης, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πανεπιστημιούπολη, 26504, Ρίο, Αχαΐα. e-mail: nekstel@upatras.gr

Ηλεκτρονικός εκδότης: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
URL: <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/education>

Τα παιδιά έρχονται από πολύ νωρίς σε επαφή τόσο με την προφορική όσο και με την έντυπη/γραπτή μορφή του ονόματός τους (Haney, 2002· Levin et al., 2005· Treiman et al., 2001· Villaume & Wilson, 1989). Στη γραπτή του μορφή το (μικρό) όνομα είναι η πρώτη λέξη με σταθερή μορφή που τα παιδιά καταλαβαίνουν ότι είναι φορέας νοήματος (Ferreiro & Teberosky, 1982) και η λέξη για την οποία εκδηλώνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη (Haney, 2002). Επίσης, είναι η πρώτη λέξη που μπορούν να αναγνωρίσουν (Bloodgood, 1999· Στελλάκης, 2002) και ταυτόχρονα η πρώτη λέξη που αποπειρώνται να γράψουν (Bloodgood, 1999· Campbell, 2001· Ferreiro & Teberosky, 1982· Martens, 1999· Owocki & Goodman, 2002· Στελλάκης, 2002· Temple et al., 1988).

Η αναγνώριση του ονόματός τους από τα παιδιά φαίνεται να είναι σημάδι ότι έχουν επίγνωση του αποπλαισιωμένου από το περιβάλλον έντυπου λόγου, αφού λαμβάνει χώρα πολύ πριν καταφέρουν να αναγνωρίσουν άλλες απομονωμένες από το πλαίσιο επικοινωνίας έντυπες λέξεις (Bloodgood, 1999). Τα παιδιά αναγνωρίζουν το όνομά τους πολύ νωρίς, είτε το δουν γραμμένο με πεζά ή είτε το δουν γραμμένο με κεφαλαία γράμματα (Bloodgood, 1999). Ο Στελλάκης (2002) αναφέρει σχετικά ότι «τα παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν (όχι να διαβάζουν) το όνομά τους λογογραφικά, χωρίς αναφορά στις φωνηματογραφημικές αντιστοιχίσεις, αλλά βασιζόμενα σε μεμονωμένα χαρακτηριστικά της εικόνας του» επειδή ο συνήθης τρόπος εκμάθησής του είναι η αντιγραφή από σημειώσεις ενηλίκων, καρτέλες ή πίνακες αναφοράς.

Όσον αφορά στη γραφή του ονόματος, σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία, αξιοποιούνται δύο είδη γνώσεων: η λογογραφική και η φωνολογική (Bloodgood, 1999· Campbell, 2001· Kress, 1997· Treiman, 2006). Ο Campbell (2001) υποστηρίζει ότι τα μικρά παιδιά γράφουν το όνομά τους είτε λογογραφικά, δηλαδή αντλώντας από την οπτική τους μνήμη, είτε αξιοποιώντας τις φωνολογικές τους γνώσεις. Ο Kress (1997) πάλι, εξετάζοντας τη γραφή του ονόματος της κόρης του για την περίοδο ενός έτους (μεταξύ των τεσσάρων και πέντε χρόνων της) διατυπώνει την υπόθεση ότι εκείνη, επιστρατεύει αμφότερες τις παραπάνω γνώσεις προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό της. Σε κάθε περίπτωση, οι μελετητές συμφωνούν ότι διαφορετικά παιδιά ακολουθούν αλλιώςτικες πορείες στον τρόπο που μαθαίνουν να γράφουν το όνομά τους (Bloodgood, 1999· Kress, 1997· Villaume & Wilson, 1989). Συμφωνία φαίνεται να υπάρχει επίσης και ως προς τη διαπίστωση ότι το ίδιο παιδί ακολουθεί σε διαφορετικές περιόδους άλλες στρατηγικές, παρουσιάζοντας διαφοροποιήσεις που πολλές φορές εναλλάσσονται μεταξύ ωριμότερων και πρωιμότερων παραγωγών. Τα παιδιά φαίνεται να πειραματίζονται με έννοιες, όπως η γραμμικότητα, η διαδοχή των γραμμάτων και η φορά (μεμονωμένων γραμμάτων και του ονόματος συνολικά) (Bloodgood, 1999· Kress, 1997· Martens, 1999· Trushell, 1998), ανακαλύπτοντας τον δικό τους δρόμο όχι μόνο για την πρόσκτηση της γραφής του ονόματός τους αλλά και για την ανακάλυψη του συνόλου των πτυχών του γραμματισμού. Έτσι, υποστηρίζεται η θέση του Kress (1997) ότι η εκμάθηση της γραφής του ονόματος είναι μια διαδικασία δημιουργική, μια διαδικασία μετασχηματισμού και όχι προϊόν στείρας αντιγραφής.

Η γραφή του ονόματος μπορεί να λειτουργήσει τόσο ως δείκτης του επιπέδου γραμματισμού του παιδιού όσο και ως εργαλείο ανάπτυξης του γραμματισμού από το παιδί (Bloodgood, 1999). Από τη μία πλευρά, λοιπόν, οι ικανότητες κάποιου παιδιού στη γραφή του ονόματός του αντικατοπτρίζουν τις γνώσεις του για τις μορφές και τις λειτουργίες του γραπτού λόγου (Bloodgood, 1999· Haney, 2002· Martens, 1999· Puranik et al., 2011) και σηματοδοτούν τη μελλοντική ανάπτυξη σημαντικών ικανοτήτων που σχετίζονται με τον γραμματισμό (Beard, 2000). Από την άλλη, μέσα από τις προσπάθειές τους να μάθουν να γράφουν το όνομά τους, τα παιδιά ωθούνται να αντιμετωπίσουν νέες προκλήσεις και να αποκτήσουν γνώσεις εξαιρετικά σημαντικές για την ανάπτυξη των πρώιμων ικανοτήτων γραφής και την εν γένει ανάδυση του γραμματισμού τους (Bloodgood, 1999· Martens, 1999· Στελλάκης, 2002). Τέτοιες γνώσεις είναι: **α)** η συνειδητοποίηση της μορφής των συμβόλων του γραπτού κώδικα μέσω της επισήμανσης των μεταξύ τους ομοιοτήτων και διαφορών (Martens, 1999· Στελλάκης, 2002), **β)** η εκμάθηση σχηματισμού των ορθών μορφών των γραμμάτων (Bloodgood, 1999· Levin et al., 2005· Martens, 1999· Στελλάκης, 2002· Treiman et al., 2001), **γ)** η γνώση των ονομάτων των γραμμάτων (letter-

name knowledge) (Martens, 1999· Treiman, 2006· Treiman & Broderick, 1998), **δ**) η απόκτηση ενός ρεπερτορίου γραμμάτων που το χρησιμοποιούν, αναδιατάσσοντας και συνδυάζοντας τα γράμματα με διαφορετικούς τρόπους κατά τις πρώτες προσπάθειές τους να γράψουν (Beard, 2000· Bloodgood, 1999· Czerniewska, 1992· Gombert & Fayol, 1992· Levin et al., 2005· Στελλάκης, 2002· Treiman et al., 2001· Sulzby, 1985· Trussel, 1998), **ε**) η συνειδητοποίηση της ύπαρξης πεζών και κεφαλαίων γραμμάτων (Martens, 1999) και **στ**) η κατανόηση και ο χειρισμός μιας σειράς εννοιών και συμβατικών κανόνων που διέπουν τον γραπτό λόγο, όπως η συμβατική φορά γραφής, ο σωστός προσανατολισμός των γραμμάτων, η γραμμικότητα κ.α. (Bloodgood, 1999· Kress, 1997· Levin et al., 2005· Martens, 1999· Στελλάκης, 2002). Έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν το όνομά τους για να κατανοήσουν τις σχέσεις ανάμεσα στους ήχους της προφορικής γλώσσας και στα γράμματα που τους αναπαριστούν (Bloodgood, 1999· Martens, 2014· Villaume & Wilson, 1989), πράγμα που ενισχύει τις προσπάθειές τους για την ανακάλυψη και πρόσκτηση της αλφαβητικής αρχής (alphabetic principle) (Bloodgood, 1999). Επιπλέον, έχοντας μάθει να γράφουν το όνομά τους και επιδιώκοντας να το γράφουν σε διαφορετικές περιστάσεις, τα παιδιά εστιάζουν την προσοχή τους στις ίδιες τις περιστάσεις και αντιλαμβάνονται τους σκοπούς που εξυπηρετεί ο γραπτός λόγος (πχ. δήλωση ιδιοκτησίας ενός αντικειμένου, αποστολέα μηνύματος, δημιουργό έργου, ευχαρίστηση) (Haney, 2002· Kress, 1997· Martens, 1999· Στελλάκης, 2002), αντλώντας με τον τρόπο αυτό κίνητρα για την περαιτέρω ενασχόλησή τους με τη γλώσσα ως καθαυτό αντικείμενο.

Τέλος, σε ό,τι αφορά τον χρόνο πρόσκτησης της συμβατικής γραφής του ονόματος, ο Στελλάκης (2002) διαπιστώνει πως, παρά το γεγονός ότι πολλά από τα παιδιά έχουν μάθει να γράφουν το όνομά τους σύμφωνα με τον συμβατικό τρόπο πριν την είσοδό τους στο νηπιαγωγείο, εντούτοις, για τα περισσότερα από αυτά η γνώση αυτή κατακτάται μετά την έναρξη της φοίτησής τους στη συγκεκριμένη βαθμίδα. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί, αφενός, στην ηλικιακή ωρίμανση των παιδιών και, αφετέρου, στη διδασκαλία που λαμβάνει χώρα στο νηπιαγωγείο για την εκμάθηση της αναγνώρισης και της γραφής του ονόματος (Campbell, 2001).

Σκοπός

Κατά την επισκόπηση που προηγήθηκε φωτίστηκε η βαρύνουσα σημασία της γραφής του ονόματος στην ανάπτυξη του γραμματισμού και, κυρίως, στην ανάπτυξη των ικανοτήτων γραφής κατά την προσχολική ηλικία. Σκοπός μας με την παρούσα μελέτη είναι να συμβάλλουμε στην ανάδειξη του πρωτεύοντα ρόλου του ονόματος, εξετάζοντας διαχρονικά την εξέλιξη της γραφής του σε σχέση με την ανάπτυξη των εν γένει ικανοτήτων γραφής μέσω της συλλογής και μελέτης πλήθους τεκμηρίων προερχόμενων από το μεγαλύτερο δυνατό χρονικό εύρος, που ταυτίζεται με το σύνολο της προσχολικής ηλικίας ενός συγκεκριμένου παιδιού.

Μέθοδος

Η μέθοδος που υιοθετήθηκε είναι η μελέτη περίπτωσης (case study) και συγκεκριμένα η διαχρονική (Cohen et al., 2007· Merriam, 1988) μελέτη μοναδικής περίπτωσης (single case study) (Yin, 2013) ενός ατόμου (individual case study) (Gillham, 2000), η οποία περιλαμβάνει τόσο ποιοτικές όσο και ποσοτικές τεχνικές (Yin, 1988).

Η έρευνα διεξήχθη σε δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους. Η πρώτη περίοδος διήρκεσε πέντε χρόνια και δέκα μήνες, από τη γέννηση του ερευνώμενου Ανδρέα έως την είσοδό του στο δημοτικό σχολείο σε ηλικία πέντε ετών και δέκα μηνών (5:10). Κατά τη διάρκειά της πραγματοποιήθηκε η συλλογή των δεδομένων από τους γονείς του Ανδρέα, οι οποίοι συγκέντρωσαν τις εικαστικές και γραπτές παραγωγές του παιδιού, καταγράφοντας την ημερομηνία παραγωγής καθεμιάς και οποιοδήποτε άλλο στοιχείο έκριναν απαραίτητο. Η

δεύτερη περίοδος, η οποία ακολούθησε μεταγενέστερα, περιλάμβανε την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων, καθώς και την εξαγωγή των συμπερασμάτων από τους ερευνητές με τη βοήθεια των γονέων του παιδιού. Σημειώνεται, δε, ότι επειδή ο Ανδρέας παρέμεινε ανήλικος σε όλη τη διάρκεια της μελέτης, εξασφαλίστηκε η συναίνεση των γονέων του υπό τις προϋποθέσεις της εμπιστευτικότητας και της ανωνυμίας (B.E.R.A., 2011· Flewitt, 2005).

Ανάλυση των δεδομένων - Αποτελέσματα

Ο Ανδρέας είναι το δεύτερο παιδί μιας τετραμελούς οικογένειας, αποτελούμενης από τους γονείς και τον μεγαλύτερο, κατά οκτώ έτη, αδερφό του. Η μητρική του γλώσσα είναι η ελληνική, ενώ η σωματική και γλωσσική του ανάπτυξη είναι αναμενόμενη. Το κοινωνικό επίπεδο προέλευσης του Ανδρέα χαρακτηρίζεται ως υψηλό, δεδομένου ότι οι γονείς του είναι αμφότεροι απόφοιτοι ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και εργάζονται σε αντικείμενα συναφή με εκείνα των σπουδών τους (Hasan, 1989· Hasan & Cloran, 1990). Σε ό,τι αφορά τον γραμματισμό, κατέχει εξέχουσα θέση στην οικογένεια του παιδιού, καθώς είναι ενταγμένος στις καθημερινές πρακτικές των μελών της και συνδέεται άρρηκτα με την επιδίωξη επίτευξης συγκεκριμένων επικοινωνιακών σκοπών (Campbell, 2001). Το υποστηρικτικό αυτό περιβάλλον βοήθησε τον Ανδρέα να αποκτήσει θετική στάση απέναντι στον γραμματισμό και κίνητρα για να τον κατακτήσει.

Η ανάλυση των γραπτών παραγωγών του Ανδρέα και η επεξεργασία των δεδομένων τους δομήθηκε στη βάση δύο επιπέδων: το ένα επίπεδο ήταν ποιοτικό, αποσκοπώντας στην σε βάθος εξέταση εκάστης γραπτής παραγωγής, και το άλλο ήταν ποσοτικό, με βασική στόχευση την συμπλήρωση των ευρημάτων της ποιοτικής έρευνας με τον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων μοτίβων και ουσιαστικών διαφοροποιήσεων στα γραπτά του Ανδρέα κατά την πορεία του χρόνου. Μέσω της εστίασης στην εις βάθος ανάλυση και στη διαχρονικότητα επιδιώχθηκε η αποτύπωση μιας, στο μέτρο του δυνατού, συνολικής εικόνας για τη συμβολή της γραφής του ονόματος στην ανάπτυξη των ικανοτήτων γραφής και επιχειρήθηκε η παρουσίαση λεπτομερειακών δεδομένων που μελέτες ευρείας κλίμακας δεν είναι σε θέση να προσφέρουν, καθότι συνήθως εξετάζουν στιγμιαίες και κάποτε μοναδικές αποτυπώσεις για καθέναν ερευνώμενο (Welsch et al., 2003).

Ωστόσο, πριν από την παράθεση των αποτελεσμάτων, είναι χρήσιμο να γίνουν δύο επισημάνσεις. Η πρώτη αφορά στην έννοια του όρου «γραπτή παραγωγή». Ως τέτοια θεωρήθηκε οποιαδήποτε αποτύπωση από το υποκείμενο της μελέτης που έχει είτε μόνιμο χαρακτήρα σε χαρτί είτε μη μόνιμο σε άλλη επιφάνεια στην οποία περιλαμβάνονται ένα ή περισσότερα σύμβολα που αναγνωρίζονται ως γράμματα ή που το ίδιο το παιδί ανέφερε πως είναι γράμματα και το περιεχόμενό τους, αναγνώσιμο ή μη, μπορεί να θεωρηθεί μήνυμα. Η δεύτερη επισημάνση έχει να κάνει με το γεγονός ότι η παρούσα μελέτη αποτελεί μέρος ευρύτερης έρευνας, σκοπός της οποίας υπήρξε η αποτύπωση της εξελικτικής πορείας των ικανοτήτων γραφής του Ανδρέα κατά τη φάση του πρώτου γραμματισμού του μέσω της ανάλυσης γραπτών κειμένων που παρήγαγε. Κατά συνέπεια, η ανάλυση των δεδομένων που αφορούν στο όνομα δεν μπορεί παρά να συνδέεται άρρηκτα με τα δεδομένα που αφορούν το εξελικτικό επίπεδο των εν γένει ικανοτήτων του Ανδρέα στη γραφή, όπως αυτά αναλύονται στην ευρύτερη έρευνα.

Πρώτο επίπεδο: Ποσοτική ανάλυση

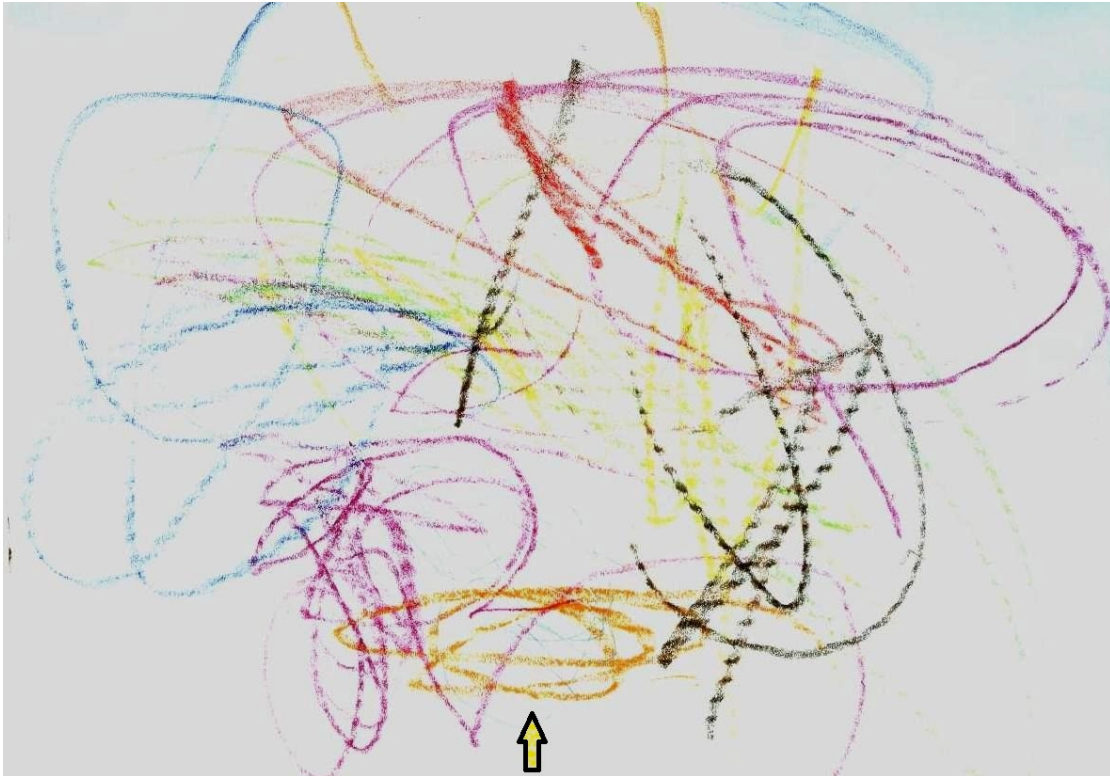
Κατ' αρχάς, το όνομα του Ανδρέα εμφανίστηκε σε 58 από τις συνολικά 90 γραπτές παραγωγές του, δηλαδή σε ποσοστό 64,4% επί του συνόλου, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των κειμένων στα οποία εντοπίστηκε γραφή πέραν του ονόματος βρίσκεται σε επίπεδα χαμηλότερα του 50% (για την ακρίβεια, είναι 48,9% και αντιπροσωπεύεται από 44 κείμενα). Συνεπώς, ο Ανδρέας φαίνεται να χρησιμοποιεί τη γραφή για να αποτυπώσει το όνομά του εμφανώς συχνότερα απ' ό,τι τη χρησιμοποιεί για να γράψει κάτι άλλο. Ταυτόχρονα, εστιάζοντας στην εξέταση των συνολικά 58 γραπτών παραγωγών στις οποίες παρατηρήθηκε

η αναγραφή του ονόματος, διαπιστώνουμε ότι στην πλειοψηφία τους (36 παραγωγές ή, εναλλακτικά, ποσοστό 62,1%) το όνομα συνυπάρχει με περισσότερα σύμβολα γραφής-αποδεκτά γράμματα ή όχι -ενώ σε ένα μικρότερο αλλά σημαντικό ποσοστό (37,9% ή 22 παραγωγές) το όνομα αποτελεί τη μοναδική γραπτή αποτύπωση. Υπάρχουν, επομένως, ενδείξεις υπέρ της άποψης ότι για τον Ανδρέα το όνομά του έχει ξεχωριστή σημασία, αφού πρόκειται για τη λέξη που προκαλεί το ενδιαφέρον του περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη (Haney, 2002) (βλ. Παράρτημα I).

Η ποσοτική διερεύνηση του συσχετισμού ανάμεσα στη γραφή του ονόματος του Ανδρέα και στο αναπτυξιακό επίπεδο των ικανοτήτων γραφής του, που οργανώθηκε και διεξήχθη σε δύο επίπεδα, παρείχε ισχυρές ενδείξεις υπέρ του συμπεράσματος ότι η αύξηση του επιπέδου των ικανοτήτων γραφής του Ανδρέα κατά την ανέλιξή του σε όλο και ανώτερα επίπεδα μιας ιεραρχημένης κλίμακας φάσεων συμβαδίζει με τη μείωση της συχνότητας γραφής του ονόματός του στα γραπτά κείμενα που παράγει (βλ. Παράρτημα II). Ειδικότερα, στο πρώτο επίπεδο η εξέταση της συχνότητας εμφάνισης του ονόματος σε γραπτές παραγωγές μαζί με περισσότερα σύμβολα γραφής ανά φάση έδειξε ότι κατά τη διάρκεια της Προαλφαβητικής Φάσης (τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται για τη γραφή δεν συνδέονται με τους ήχους της προφορικής γλώσσας στους οποίους αντιστοιχούν) το όνομα εμφανίζεται 42 φορές σε σύνολο 57 γραπτών παραγωγών (ποσοστό 73,7%). Κατά τη διάρκεια της Μερικής Αλφαβητικής Φάσης πάλι (αυτός που γράφει χρησιμοποιεί αποδεκτά γράμματα, μεμονωμένα ή σε ακολουθίες και έχει συνειδητοποιήσει ότι αποτελούν σύμβολα του γραπτού λόγου που αντιπροσωπεύουν ήχους του προφορικού λόγου αδυνατεί όμως να αναπαραστήσει γραπτώς το σύνολο των ήχων του εκάστοτε εκφωνήματος) το όνομα εντοπίζεται σε 15 από τα 26 γραπτά κείμενα (ποσοστό 57,7%). Τέλος, κατά τη διάρκεια της Ολοκληρωμένης Αλφαβητικής Φάσης (τα γράμματα αναπαριστούν το σύνολο των ήχων της προφορικής μορφής των εκφωνημάτων, ωστόσο δεν τηρούνται οι κανόνες της ορθογραφημένης γραφής) το όνομα υπάρχει γραμμένο σε μόλις 1 από τις 7 γραπτές παραγωγές (ποσοστό 14,3%). Στο δεύτερο επίπεδο, τα αποτελέσματα που εξήχθησαν ανά φάση από τη μελέτη της συχνότητας εμφάνισης του ονόματος σε γραπτές παραγωγές όπου δεν υπάρχουν περισσότερα σύμβολα γραφής παρείχαν ακόμα ισχυρότερες ενδείξεις για την υποστήριξη της πιο πάνω θέσης. Έτσι, κατά τη διάρκεια της Προαλφαβητικής Φάσης οι γραπτές παραγωγές που περιλαμβάνουν μόνο το όνομα του Ανδρέα και κανένα άλλο σύμβολο γραφής ανέρχονται σε 33 σε σύνολο 57 (ποσοστό 57,9%), κατά τη διάρκεια της Μερικής Αλφαβητικής Φάσης οι αντίστοιχες γραπτές παραγωγές είναι 3 σε σύνολο 26 (ποσοστό 11,5%), ενώ κατά τη διάρκεια της Ολοκληρωμένης Αλφαβητικής Φάσης δεν υπάρχει καμία τέτοια παραγωγή. Δηλαδή, φαίνεται πως η συχνότητα γραφής του ονόματος του Ανδρέα ως μοναδικού γραπτού αποτυπώματος στα κείμενά του είναι υψηλή στην Προαλφαβητική Φάση, μειώνεται αισθητά κατά τη Μερική Αλφαβητική και εξαφανίζεται κατά την Ολοκληρωμένη Αλφαβητική.

Δεύτερο επίπεδο: Ποιοτική ανάλυση (βλ. Παράρτημα III)

Το όνομα του Ανδρέα εμφανίζεται στα γραπτά του από τις πρώτες κιόλας προσπάθειες του να γράφει κατά τη διάρκεια της Προαλφαβητικής φάσης. Είναι η πρώτη λέξη που αποπειράται να γράφει μετά από προτροπή της οικογένειάς του σε ηλικία ενός έτους και έντεκα μηνών (1:11), όταν παίρνει μολύβι και λευκό χαρτί που του προσφέρουν και σε ένα σημείο του σχηματίζει ένα «ορνιθοσκάλισμα» (scribble) κυκλικής μορφής, το οποίο δημιουργεί με τουλάχιστον πέντε κυκλικές κινήσεις χωρίς να σηκώσει τη γραφίδα από το χαρτί. Στη συνέχεια χρωματίζει πάνω στο ίδιο χαρτί με ξυλομπογιές [βλ. γραπτή παραγωγή με A/A: 1].

Γραπτή Παραγωγή A/A: 1

Το όνομά του είναι, επίσης, η πρώτη λέξη που επιχειρεί να γράψει με δική του πρωτοβουλία σε ηλικία (2:2). Έχοντας επισκεφτεί μαζί με την οικογένειά του τον Ιερό Ναό Αγίου Ανδρέα Πατρών, ο Ανδρέας παρατηρεί ότι ο αδερφός του έγραφε σε μικρά τετράγωνα χαρτάκια. Αφού ο αδερφός και οι γονείς του του εξηγούν ότι έγραφε ονόματα αλλά και το ότι η γραφή τους εξυπηρετούσε κάποιο σκοπό, ο οποίος σχετιζόταν με συγκεκριμένη θρησκευτική πρακτική, ο Ανδρέας ζητά να γράψει κι εκείνος. Ο αδερφός του του δίνει στίλο και χαρτί και ο Ανδρέας σχηματίζει ένα «ορνιθοσκάλισμα» (scribble) κυκλικής μορφής, ενημερώνοντας τους δικούς του ότι είχε γράψει το όνομά του. Η παρατήρηση αυτή έρχεται σε συμφωνία με τα πορίσματα πλήθους ερευνών (Bloodgood, 1999· Campbell, 2001· Ferreiro & Teberosky, 1982· Martens, 1999· Owocki & Goodman, 2002· Στελλάκης, 2002· Temple et al., 1988).

Έως την ηλικία των (3:3) ο Ανδρέας χρησιμοποιεί για τη γραφή του ονόματός του κυκλική/επαναλαμβανόμενη γραφή (scribbles), όπως έχει παρατηρηθεί ότι κάνουν και άλλα παιδιά όταν αρχίζουν να μαθαίνουν τη γραφή του ονόματός τους (Treiman & Broderick, 1998).

Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού που προηγήθηκε της εισόδου του στο νηπιαγωγείο, ο Ανδρέας εκδηλώνει το ενδιαφέρον του για την εκμάθηση της συμβατικής μορφής του ονόματός του. Συχνά ζητά από τους γονείς και τον αδερφό του να του δείχνουν πώς γράφεται το όνομά του. Εντούτοις, επειδή δεν είναι ακόμα σε θέση να το διαχειριστεί ολόκληρο, η προσοχή του στρέφεται στο αρχικό γράμμα του ονόματός του, το οποίο αναφέρει ως «το γράμμα μου», όπως άλλωστε έχει επισημανθεί ότι συμβαίνει σε παιδιά της ίδιας περίπου ηλικίας (Campbell, 2001· Welsch et al., 2003). Η οικογένειά του τον υποστηρίζει στην εκπλήρωση της επιθυμίας του, δείχνοντάς του τον τρόπο γραφής του κεφαλαίου γράμματος - Α- και, παράλληλα βοηθώντας τον να κατανοήσει τον σχηματισμό του με προφορικές οδηγίες για την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει η γραφίδα - μια πρακτική που εφαρμόζεται και από άλλους γονείς (Neumann et al., 2009). Σε ηλικία (3:9) ο Ανδρέας κατορθώνει να αναπαραστήσει για πρώτη φορά το όνομά του με το αρχικό γράμμα του, το οποίο είναι συγχρόνως και το πρώτο γράμμα που γράφει με αποδεκτή μορφή.

Σε ηλικία (3:10) ο Ανδρέας ξεκινά να φοιτά στο νηπιαγωγείο (προνήπιο) χωρίς να έχει μάθει να γράφει το όνομά του σύμφωνα με τον συμβατικό τρόπο, όπως συμβαίνει με την πλειοψηφία των παιδιών (Στελλάκης, 2002). Δεδομένου ότι το δεύτερο μέρος της έρευνας πραγματοποιήθηκε αρκετό καιρό μετά την αποφοίτηση του Ανδρέα από το νηπιαγωγείο, δεν ήταν δυνατή η απευθείας συγκέντρωση δεδομένων για τον τρόπο με τον οποίο ενέτασσε η νηπιαγωγός τον γραμματισμό στο πρόγραμμά της. Επομένως, η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για την επίδραση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος στη γραφή του παιδιού, ένα ζήτημα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που έχει απασχολήσει τη διεθνή έρευνα, κατά κάποιο τρόπο υπονομεύεται (Campbell, 2001· Guo et al., 2012). Ωστόσο, επιχειρήθηκε μια έμμεση διερεύνηση μέσω των συνεντεύξεων των γονέων του Ανδρέα, οι οποίοι ανέφεραν σχετικά ότι κατά την καθιερωμένη συνάντηση της νηπιαγωγού με τους γονείς στην αρχή της σχολικής χρονιάς η εκπαιδευτικός τους δήλωσε πως πρόκειται να εφαρμόσει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών που υποστηρίζει τον αναδυόμενο γραμματισμό. Επιπλέον, από τις συνεντεύξεις των γονέων του Ανδρέα προέκυψε ότι οι ίδιοι δεν ακολουθούσαν την πρακτική της υπογραφής των εικαστικών έργων, στην οποία μυήθηκε ο Ανδρέας από την νηπιαγωγό του - μια πρακτική ευρέως διαδεδομένη μεταξύ των δασκάλων προσχολικής αγωγής που συναντάται διεθνώς (Alatalo et al., 2023). Με την ενθάρρυνση της νηπιαγωγού του, ο Ανδρέας παρήγαγε εντός του νηπιαγωγείου πλήθος υπογραφών σε εικαστικά του έργα τα οποία παραδόθηκαν από την εκπαιδευτικό στους γονείς ως μέρος του φακέλου του στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Από το περιεχόμενο του ίδιου φακέλου, τις σημειώσεις πεδίου των γονέων και όσων αναφέρθηκαν κατά τη διάρκεια των συζητήσεων μαζί τους προκύπτουν ορισμένες ενδείξεις σχετικά με περισσότερες πρακτικές γραμματισμού που είχε υιοθετήσει η νηπιαγωγός. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί η εστίαση στα αρχικά λέξεων που περιλάμβανε στις θεματικές ενότητες που δίδασκε ώστε να καταστήσει εφικτή την αναγνώρισή τους από τους μαθητές και τη σύνδεσή τους με το αντίστοιχο φώνημα. Για παράδειγμα το γράμμα -Φ- και το φώνημά του ως αρχικό του φθινοπώρου στη θεματική ενότητα του κύκλου των εποχών. Ωστόσο, δε θα ακολουθήσει ειδικότερη αναφορά σε αυτές τις διδακτικές πρακτικές γραμματισμού, καθώς δε συνδέονται στενά με τη γραφή του ονόματος αλλά με την εν γένει ανάπτυξη των ικανοτήτων του παιδιού στη γραφή, που αποτέλεσε μέρος διαφορετικής ερευνητικής μας προσπάθειας.

Σε ηλικία (4:3) ο Ανδρέας επιχειρεί για πρώτη φορά να γράφει το όνομά του σύμφωνα με τον συμβατικό τρόπο για να υπογράψει εικαστικό έργο του, αρχικά αντιγράφοντας το (βλ. γραπτή παραγωγή με A/A: 17) και ακολούθως από μνήμης (λογογραφικά). Στη γραφή του αυτή χρησιμοποίησε κεφαλαία γράμματα.

Η πρώτη επιτυχημένη προσπάθεια γραφής του ονόματός του με τον συμβατικό τρόπο και χωρίς αντιγραφή εντοπίζεται σε ηλικία (4:4). Ακολουθούν αρκετές υπογραφές με κοινή συνισταμένη τη χρήση κεφαλαίων γραμμάτων και τον διαθέσιμο χώρο ως κύριο παράγοντα καθορισμού της φοράς του ονόματος (βλ. ενδεικτικά γραπτή παραγωγή με A/A: 27). Στην ηλικία αυτή ο Ανδρέας αρχίζει να εντάσσει τυχαία αποδεκτά γράμματα από το ρεπερτόριο του ονόματός του σε κείμενα εκτός της υπογραφής του (αρχικά το -E- και το -P-).

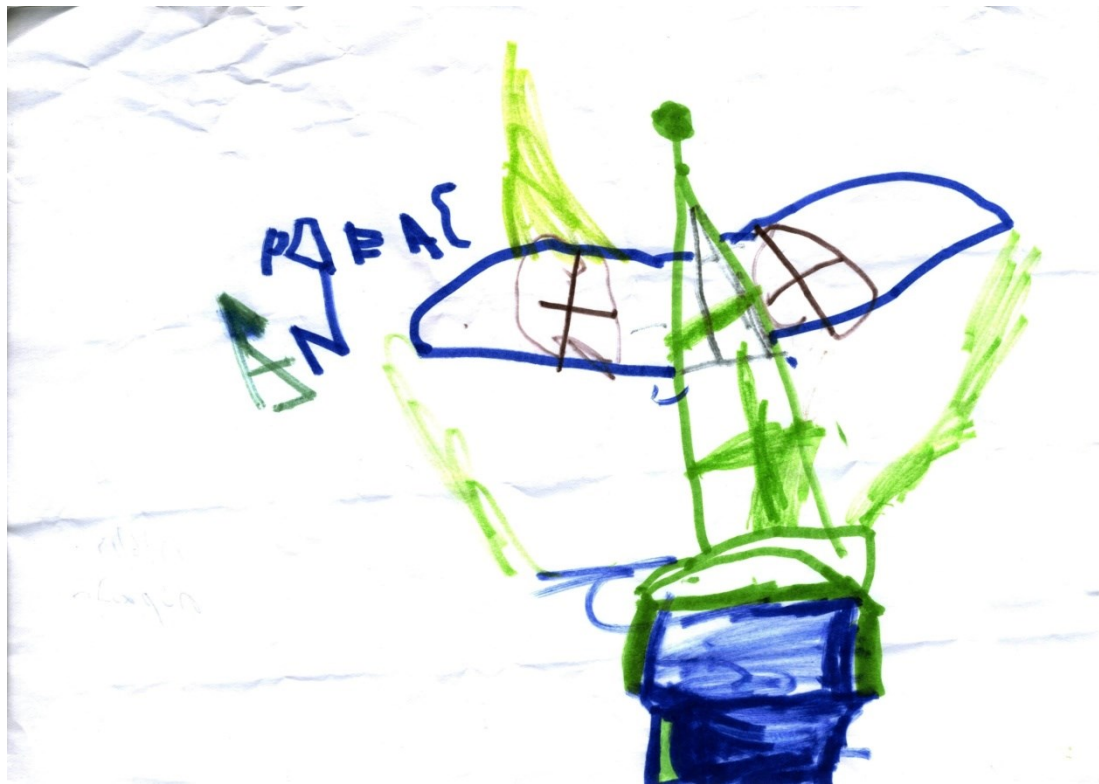

Γραπτή Παραγωγή Α/Α: 17

Γραπτή Παραγωγή Α/Α: 27

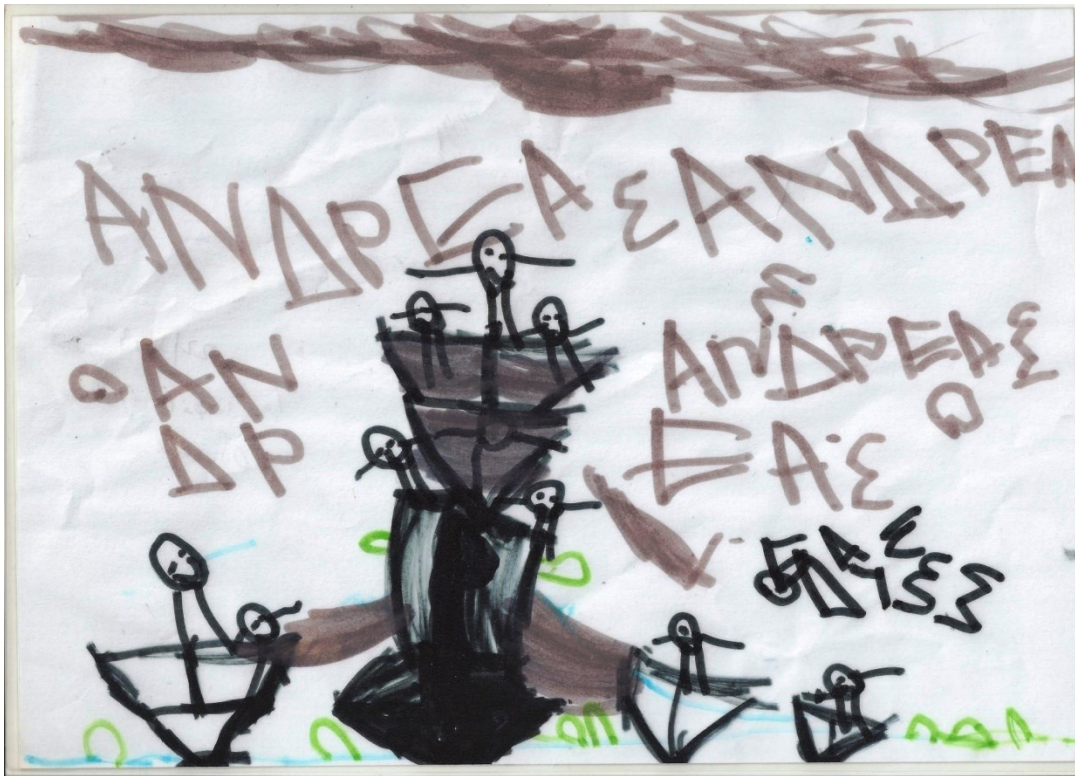
Στην ηλικία των (4:6), με το τέλος της φοίτησης του Ανδρέα στο προνήπιο, η συμβατική γραφή του ονόματός του (αποτυπωμένο το σύνολο των απαιτούμενων γραμμάτων, στη σωστή σειρά και με καθένα να χαρακτηρίζεται από αποδεκτή μορφή και φορά) φαίνεται πως παγιώνεται, επιβεβαιώνοντας τα πορίσματα της προϋπάρχουσας βιβλιογραφίας (Diamond & Baroody, 2013), παρότι εξακολουθεί να παρατηρείται μια δυσκολία στην ορθή αποτύπωση του τελευταίου γράμματος -Σ-. Εντούτοις, δεν λείπουν μη συμβατικά στοιχεία σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως η καθρεπτική γραφή κάποιων γραμμάτων ή η μη οριζόντια διάταξη του ονόματος εξαιτίας του διαθέσιμου χώρου. Για παράδειγμα, σε ηλικία (4:7) ο Ανδρέας αποτυπώνει το όνομά του με άσπατη/ακανόνιστη φορά (βλ. γραπτή παραγωγή με Α/Α: 34). Γράφει τα δύο πρώτα γράμματα με συμβατική φορά (-ΑΝ-), όμως, επειδή ο χώρος δεν αρκεί για να συνεχίσει, επανεκκινεί πάνω από το -Ν- και γράφει τα εναπομείναντα γράμματα με αποδεκτή φορά, παραλείποντας το -Ρ-. Όταν το αντιλαμβάνεται, επιστρέφει στην ίδια σειρά και το προσθέτει αριστερά του -Δ- (ολοκληρωμένα: -ΡΔΕΑΣ-). Η φορά και η μορφή κάθε μεμονωμένου γράμματος είναι αποδεκτή. Την ίδια περίοδο ο Ανδρέας συνεχίζει να εντάσσει περισσότερα τυχαία αποδεκτά γράμματα από το ρεπερτόριο του ονόματός του σε κείμενά του (πλέον τα χρησιμοποιεί όλα, εκτός από το -Σ-, η αποτύπωση του οποίου φαίνεται να αποτελεί για αυτόν ιδιαίτερη πρόκληση).

Γραπτή Παραγωγή Α/Α: 34

Έως και την ηλικία των (4:11), δηλαδή κατά τη διάρκεια της Προαλφαβητικής φάσης, ο Ανδρέας χρησιμοποιεί τη γραφή για να αποτυπώσει το όνομά του εμφανώς συχνότερα απ' ό,τι τη χρησιμοποιεί για να γράψει οτιδήποτε άλλο, παρότι χρησιμοποιεί πια το σύνολο των γραμμάτων του ονόματός του ως μέρος του ρεπερτορίου του για τη συγγραφή κι άλλων κειμένων. Στη φάση αυτή η γραφή του ονόματος πραγματοποιείται λογογραφικά (από μνήμης) και όχι φωνολογικά. Οι παραπάνω παρατηρήσεις φαίνεται πως υποστηρίζουν την θέση των Puranik et al.(2011) ότι η γραφή του ονόματος λειτουργεί ως διαμεσολαβητής (proxy) στην ανάπτυξη ικανοτήτων στην γραφή γραμμάτων. Δεν πρέπει να παραμεριστεί

επίσης, η επισημάνση των γονέων του Ανδρέα ότι εκείνος αντλούσε ιδιαίτερη ευχαρίστηση από τη διαρκή προσπάθεια γραφής του ονόματός του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η γραπτή παραγωγή με A/A: 39, την οποία δημιουργεί ο Ανδρέας σε ηλικία (4:8). Σε αυτή το όνομά του υπάρχει αποτυπωμένο τέσσερις φορές: τη μια απολύτως συμβατικά, τη δεύτερη και την τρίτη επίσης συμβατικά με μοναδική απόκλιση το γράμμα -Σ- (τη μια φορά γράφτηκε ακριβώς κάτω από τα υπόλοιπα γράμματα συνεπεία της έλλειψης χώρου, ενώ την άλλη η μορφή του είναι η λιγότερο κοντινή στην αποδεκτή σε σχέση με τα υπόλοιπα γράμματα) και, τέλος, την τέταρτη φορά χαρακτηρίζεται από την άστατη/ακανόνιστη φορά του, αιτία της οποίας υπήρξε και πάλι η έλλειψη χώρου λόγω παρεμβολής της ζωγραφιάς η οποία εξώθησε τον Ανδρέα να γράψει το όνομά του σε τρία τμήματα. Ξεκινώντας από την αριστερή πλευρά της σελίδας, στο πρώτο τμήμα συμπεριέλαβε τα πρώτα δύο γράμματα (-AN-) με αποδεκτή φορά, στη συνέχεια μεταφέρθηκε στην αποκάτω γραμμή και έγραψε τα επόμενα δύο γράμματα με αποδεκτή φορά (-DP-) και, τέλος, «υπερπηδώντας» την εικαστική αναπαράσταση που βρισκόταν στο κέντρο της σελίδας, βρέθηκε στη δεξιά πλευρά της σελίδας, στην ίδια νοητή γραμμή με τα προαναφερθέντα -Δ- & -Ρ-, όπου έγραψε τα τρία τελευταία γράμματα (-ΕΑΣ-), επίσης με αποδεκτή φορά. Και στην περίπτωση αυτή η φορά και η μορφή είναι η αποδεκτή για το σύνολο των γραμμάτων.

Γραπτή Παραγωγή A/A: 39

Το σύνολο των γραπτών παραγωγών στις οποίες έχουμε αναφερθεί ως εδώ ταξινομήθηκε στην Προαλφαβητική φάση. Στις παραγωγές αυτές το όνομα είναι η μοναδική ακολουθία συμβόλων γραφής που αποτυπώνεται με συμβατικό τρόπο, ωστόσο, τουλάχιστον κατά τις πρώτες προσπάθειες γραφής του, είναι βέβαιο ότι γράφεται λογογραφικά (από μνήμης) και όχι φωνολογικά (Campbell, 2001). Το σημείο στο οποίο ο Ανδρέας άρχισε να γράφει το όνομά του αξιοποιώντας τις φωνολογικές του γνώσεις είναι αδύνατο να προσδιοριστεί με ακρίβεια, καθώς δεν μπορεί να διερευνηθεί μέσω των γραπτών αποτυπωμάτων του. Στις σημειώσεις πεδίου των γονέων του, όμως, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις που ενισχύουν την άποψη ότι από αρκετά νωρίς, ήδη από τον Απρίλιο του έτους

2013 και σε ηλικία (4:5), ο Ανδρέας παρατηρείται να εκδηλώνει τις πρώτες του φωνολογικές γνώσεις για γράμματα του ονόματός του. Αρχίζει, μάλιστα, με πρώτο γράμμα το αρχικό του ονόματός του, παρατήρηση που συμφωνεί με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Both-de Vries & Bus, 2008), ενώ σε συζητήσεις του με τους γονείς του, οι οποίες έχουν καταγραφεί στις σημειώσεις πεδίου που εξετάστηκαν, διακρίνονται ισχυρές ενδείξεις ότι ο Ανδρέας είναι σε θέση να συνδέσει γράμματα του ονόματός του με γράμματα ονομάτων συμμαθητών του («έχω το /δ/ [“δου”] του Δημήτρη», «εγώ και η Κατερίνα έχουμε /α/», δείχνοντας τα αντίστοιχα γράμματα). Αυτό δείχνει ότι έχει κατακτήσει τα πρώτα σημάδια κατανόησης των σχέσεων μεταξύ των γραμμάτων και των φωνημάτων. Συνεπώς, μπορεί να διατυπωθεί η άποψη ότι κάποια στιγμή ο Ανδρέας άρχισε να αξιοποιεί κάποιες πρώιμες φωνολογικές γνώσεις για να γράψει το όνομά του, ενδεχομένως ταυτόχρονα με τις υφιστάμενες λογογραφικές του γνώσεις, κατά ανάλογο τρόπο με την κόρη του Kress όταν βρισκόταν στην ίδια ηλικία (Kress, 1997). Παρατηρούμε, επομένως, ότι το όνομα όχι μόνο είναι η περισσότερο ώριμη αποτύπωση στα κείμενα του Ανδρέα, αλλά και πως οι γνώσεις που αξιοποιούνται για τη γραφή του προέρχονται, πιθανότατα, από ένα επίπεδο ανάπτυξης της γραφής υψηλότερο από εκείνο που εκφράζεται μέσα από τις εκτός ονόματος γραπτές παραγωγές του κατά την ίδια περίοδο.

Σε ηλικία (4:11) ο Ανδρέας ανακαλύπτει την *αλφαβητική αρχή* (Byrne & Fielding-Barnsley, 1989· Byrne, 1998· Liberman et al. Liberman & Liberman, 1990· 1989· Owocki & Goodman, 2002· Stellakis & Kondyli, 2004) και εισέρχεται στην επόμενη, πιο προηγμένη, αναπτυξιακή φάση γραφής, τη Μερική Αλφαβητική φάση, όντας πλέον σε θέση να αντιληφθεί τους φθόγγους/φωνήματα του προφορικού λόγου και να τους αναπαραστήσει με τα γράμματα στα οποία αντιστοιχούν. Η κατακόρυφη αύξηση γραφής του ονόματος στο μεταίχμιο της Προαλφαβητικής και της Μερικής Αλφαβητικής φάσης (1 παραγωγή τον Αύγουστο, 3 παραγωγές τον Σεπτέμβριο, 11 παραγωγές τον Οκτώβριο, όταν πραγματοποιήθηκε η αλλαγή φάσης, 1 παραγωγή τον Νοέμβριο, 4 παραγωγές τον Δεκέμβριο) αποτελεί σημαντική ένδειξη του πώς ο Ανδρέας αξιοποίησε την εκμάθηση γραφής και την εν γένει χρήση του ονόματός του ως εργαλείου ανάπτυξης του γραμματισμού του (Bloodgood, 1999· Ferreiro & Teberosky, 1982) και συγκεκριμένα ως οχήματος για την ανάπτυξη των ικανοτήτων του στη γραφή (Bloodgood, 1999· Martens, 1999· Στελλάκης, 2002).

Μετά από το χρονικό σημείο αυτό φαίνεται ότι ο Ανδρέας μείωσε αισθητά την ενασχόλησή του με τη γραφή του ονόματός του, τόσο κατά τη διάρκεια της Μερικής (ηλικία από 4:11 έως 5:6) όσο και -ακόμα περισσότερο- της Ολοκληρωμένης Αλφαβητικής (ηλικία από 5:6 έως 5:9) φάσης. Πιο συγκεκριμένα, το όνομα του Ανδρέα αριθμεί δεκαπέντε (15) παρουσίες στα κείμενα που παρήγαγε στη διάρκεια της Μερικής Αλφαβητικής φάσης και μόλις μία (1) κατά την Ολοκληρωμένη Αλφαβητική φάση. Στις παραγωγές αυτές η υπογραφή του Ανδρέα είναι αποτυπωμένη, όπως και σε όλες τις περιπτώσεις έως τώρα, με κεφαλαία γράμματα. Επιπλέον, χαρακτηρίζεται από τον απολύτως συμβατικό τρόπο γραφής του στη συντριπτική πλειοψηφία των κειμένων. Μάλιστα, φαίνεται ότι ο Ανδρέας έχει ξεπεράσει τη δυσκολία που αντιμετώπιζε με τον σχηματισμό της μορφής του -Σ-. Εξαιρέσεις αποτελούν: **α)** η γραπτή παραγωγή με A/A: 63, στην οποία ο Ανδρέας έχει επιλέξει να διατάξει το όνομά του κάθετα και με κατεύθυνση από το επάνω προς το κάτω μέρος της σελίδας, γράφοντάς το εντός του πλαισίου που σχεδίασε προκειμένου να το διαχωρίσει από το εικαστικό μέρος, **β)** η γραπτή παραγωγή με A/A: 67, στην οποία μοναδική απόκλιση από τη συμβατικότητα αποτελεί το γεγονός ότι το -Σ- γράφεται ακριβώς κάτω από τα υπόλοιπα γράμματα συνεπεία της έλλειψης χώρου, **γ)** η γραπτή παραγωγή με A/A: 69, στην οποία ο Ανδρέας αναπαριστά το όνομά του μόνο με το αρχικό του γράμμα, όπως είχε κάνει και στη γραπτή παραγωγή με A/A: 51. Η μορφή αυτή δεν παράγεται λόγω αδυναμίας ή δυσκολίας συμβατικής αποτύπωσης του ονόματός του, αλλά επειδή έτσι εξυπηρετεί καλύτερα τους σκοπούς του ευρύτερου κειμένου στο οποίο εντάσσεται, **και δ)** η γραπτή παραγωγή με A/A: 79, στην οποία ο Ανδρέας γράφει σε δύο διαφορετικά σημεία το όνομά του με άστατη/ακανόνιστη φορά λόγω έλλειψης χώρου.

Συμπεράσματα - Συζήτηση

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης της μελέτης μας ενισχύουν τη διαπίστωση ότι η εκμάθηση της γραφής του ονόματος διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο κατά την ανάδυση των ικανοτήτων γραφής του Ανδρέα, μια διαπίστωση που βρίσκεται σε συμφωνία με τις παραδοχές της υφιστάμενης βιβλιογραφίας (ενδεικτικά, Puranik & Lonigan, 2012). Όπως έχει παρατηρηθεί και σε πολλές μελέτες που αφορούν σε παιδιά ίδιας ηλικίας (Puranik & Lonigan, 2011), ο Ανδρέας χρησιμοποιεί τη γραφή για να αποτυπώσει το όνομά του εμφανώς συχνότερα απ' ό,τι τη χρησιμοποιεί για να γράψει οτιδήποτε άλλο συχνά αποτελεί τη μοναδική γραπτή αποτύπωση στις παραγωγές του. Γράφοντας επανειλημμένα το όνομά του, πολλές φορές ακολουθώντας διαφορετικές στρατηγικές και παρουσιάζοντας διαφοροποιήσεις που εναλλάσσονταν μεταξύ ωριμότερων και πρωιμότερων παραγωγών, ο Ανδρέας ήρθε αντιμέτωπος με μια σειρά προκλήσεων και εμποδίων, η υπερκέραση των οποίων δείχνει να του παρείχε πλήθος σημαντικών γνώσεων για τη γραφή. Έτσι, άρχισε να κατανοεί τις σχέσεις ανάμεσα στους ήχους της προφορικής γλώσσας (φωνήματα) και στα γράμματα που τους αναπαριστούν, όπως στην περίπτωση που αντιστοιχίζε γράμματα του ονόματός του με αυτά από ονόματα συμμαθητών του, αναφέροντας τον κοινό ήχο τους (Bloodgood, 1999· Martens, 1999· Villaume & Wilson, 1989). Ακόμη συνειδητοποίησε τις μορφές κάποιων εκ των συμβόλων του κώδικα και κατόρθωσε να οικειοποιηθεί τον τρόπο του ορθού σχηματισμού τους, ακόμα και στην περίπτωση συμβόλων που τον δυσκόλευαν, όπως το -Σ- (Bloodgood, 1999· Campbell, 2001· Martens, 1999· Puranik et al., 2011· Treiman et al., 2001). Έπειτα απέκτησε ένα ρεπερτόριο γραμμάτων που, παρότι πρέπει να σημειωθεί ότι σε πρώτη φάση περιορίζεται σε γνώση συγκεκριμένων και δεν αντανακλά ευρύτερη γνώση για τα γράμματα (Puranik et al., 2011), τα χρησιμοποίησε ξανά και ξανά, αναδιατάσσοντας και συνδυάζοντάς τα με διαφορετικούς τρόπους κατά τις πρώτες προσπάθειές του να γράψει, αρχικά ως τυχαία αποδεκτά γράμματα και στις επόμενες φάσεις -που εξετάστηκαν στο πλαίσιο της ευρύτερης έρευνάς μας- ως μέρος της φωνολογικής συγγραφής λέξεων (Bloodgood, 1999· Gombert & Fayol, 1992· Στελλάκης, 2002· Treiman et al., 2001· Trussell, 1998). Επίσης, απέκτησε επίγνωση (νοούμενη ως κατανόηση και δυνατότητα χειρισμού) μιας σειράς εννοιών και συμβατικών κανόνων που διέπουν τον γραπτό λόγο, όπως η διαδοχή των γραμμάτων, η συμβατική φορά γραφής, ο σωστός προσανατολισμός των γραμμάτων, η γραμμικότητα κ.α. (Bloodgood, 1999· Campbell, 2001· Kress, 1997· Levin et al., 2005· Martens, 1999· Στελλάκης, 2002).

Επιπλέον, η κεφαλαιώδης σημασία της υπογραφής του Ανδρέα στην ανάπτυξη του γραμματισμού του καθίσταται εμφανής από τα αποτελέσματα της διερεύνησης του συσχετισμού ανάμεσα στη γραφή του ονόματος και στο αναπτυξιακό επίπεδο των ικανοτήτων γραφής του παιδιού. Έχοντας κατά νου προτάσεις για μελλοντική έρευνα που έχουν διατυπωθεί στην βιβλιογραφία, ζητούμενο των οποίων υπήρξε η διαχρονικότητα στην εξέταση της παραπάνω σχέσης (Puranik et al., 2011), προχωρήσαμε στην ποσοτική ανάλυση ικανού όγκου δεδομένων από τεκμήρια που συγκεντρώθηκαν εντός χρονικού εύρους που καλύπτει το σύνολο της προσχολικής ηλικίας του ερευνώμενου. Όπως προέκυψε, η αύξηση του επιπέδου των ικανοτήτων γραφής του Ανδρέα κατά την ανέλιξή του σε όλο και ανώτερα επίπεδα μιας ιεραρχημένης κλίμακας φάσεων φαίνεται να συμβαίνει ταυτόχρονα με τη μείωση της συχνότητας γραφής του ονόματός του στα γραπτά κείμενα που παράγει. Υποθέτουμε, λοιπόν, ότι η γραφή του ονόματός του απώλεσε σε μεγάλο βαθμό την κινητήρια δύναμή της, όταν ο ίδιος συνειδητοποίησε πως είχε γίνει πλέον κτήμα του. Για τον λόγο αυτό, από την ανακάλυψη της αλφαβητικής αρχής κι έπειτα φαίνεται ότι ο Ανδρέας περιόρισε τη χρήση του ονόματός του, εν πολλοίς αλλά όχι αποκλειστικά, στη δήλωση ιδιοκτησίας κάποιου αντικειμένου ή στην προβολή του ίδιου ως δημιουργού κάποιου έργου. Παράλληλα, επέλεξε να αποδώσει τον ρόλο που έως τότε επιτελούσε το όνομά του σε άλλα γραπτά κείμενα (κυρίως λέξεις), τα οποία ήταν έως τότε μη προσβάσιμα για αυτόν. Πλέον είχε αποκτήσει τη

δυνατότητα να χρησιμοποιεί αντί του ονόματος λέξεις που παρέπεμπαν σε αγαπημένα του αντικείμενα ή θέματα (πχ. οι λέξεις «ΑΤΛΑΝΤΙΔΑ», «ΣΑΛΑΜΙΝΑ», «ΣΟΥΠΕΡΜΑΝ», «ΕΞΩΓΗΙΝΟΙ» κ.α.) και μέσα από τη γραφή τους να πειραματίζεται, να αναπτύσσει «θεωρίες» για τον τρόπο λειτουργίας του γραπτού λόγου, να ελέγχει τις θεωρίες αυτές και, αξιοποιώντας τις παρατηρήσεις του αναφορικά με τη συμφωνία ή διαφωνία τους με τις υφιστάμενες αντιλήψεις του, να οδηγείται εξελικτικά σε όλο και ανώτερα επίπεδα πρόσκτησης της γραφής (Beard, 2000· Bloodgood, 1999· Ferreiro & Teberosky, 1982). Ωστόσο, η παρατήρηση αυτή υποδηλώνει ότι η υπογραφή του Ανδρέα αποτέλεσε για εκείνον μέσο με σημαντική συμβολή στο ξεκλείδωμα του κώδικα της γραφής κατά τις πρώτες προσπάθειες που κατέβαλε για την ανακάλυψή της και έναν εκ των θεμελίων λίθων, στους οποίους στήριξε την οικοδόμηση των γνώσεών του για τον γραπτό λόγο. Μια εκτίμηση που εναρμονίζεται με τα πορίσματα της διεθνούς έρευνας (Levin et al., 2005).

Φυσικά, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε πως η γραφή του ονόματος εξετάστηκε στο πλαίσιο μιας μελέτης ατομικής περίπτωσης (single case study), κατά συνέπεια, η γενίκευση των αποτελεσμάτων και των συμπερασμάτων της έρευνας δεν είναι ούτε ασφαλής ούτε αδιαμφισβήτητη (Merriam, 1998). Κάθε παιδί ακολουθεί τη δική του πορεία προς την πρόσκτηση του γραμματισμού του, δεχόμενο επιρροές από το οικογενειακό, σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του και το γεγονός αυτό δεν μπορεί παρά να αποτυπώνεται στη διαδικασία εκμάθησης της γραφής του ονόματος. Ωστόσο, ευελπιστούμε πως κατορθώσαμε να δείξουμε ότι η γραφή του ονόματος σε καμία περίπτωση δε συνιστά στείρα ή χωρίς νόημα αντιγραφή αλλά είναι, όπως υποστηρίζει και ο Kress (1997), μια διαδικασία δημιουργική (creative) και μετασχηματιστική (transformative), η οποία σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη των εν γένει ικανοτήτων γραφής και γραμματισμού του παιδιού.

Αναφορές

- Alatalo, T., Norling, M., Magnusson, M., Tjåru, S., Hjetland, H. N., & Hofslundsengen, H. (2024). Read-aloud and writing practices in Nordic preschools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 68 (3), 588–603. <https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2175243>
- Beard, R. (2000). *Developing writing 3-13*. Hodder and Stoughton.
- Bloodgood, J. W. (1999). What's in a name? Children's name writing and literacy acquisition. *Reading Research Quarterly*, 34(3), 342-367. <https://doi.org/10.1598/RRQ.34.3.5>
- Both-de Vries A. C., & Bus, A. G. (2008). Name writing: A first step to phonetic writing? Does the name have a special pole in understanding the symbolic function of writing? *Literacy teaching and learning*, 12(2), 37-55.
- British Educational Research Association (B.E.R.A.) (2011). *Ethical guidelines for educational research*. BERA.
- Byrne, B. J. (1998). *The foundation of literacy: The child's acquisition of the alphabetic principle*. Psychology Press.
- Byrne, B., & Fielding-Barnsley, R. (1989). Phonemic awareness and letter knowledge in the child's acquisition of the alphabetic principle. *Journal of Educational Psychology*, 81(3), 313-321. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.81.3.313>
- Campbell, R. (2001). 'I can write my name, I can': The importance of the writing of own name. *Education 3-13*, 29(1), 38-55. <https://doi.org/10.1080/03004270185200081>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education* (6th Edition). Routledge Falmer.
- Czerniewska, P. (1992). *Learning about writing. The early years*. Blackwell.

- Diamond, K. E., & Baroody, A. E. (2013). Associations among name writing and alphabetic skills in prekindergarten and kindergarten children at risk of school failure. *Journal of Early Intervention, 35*(1), 20-39. <https://doi.org/10.1177/1053815113499611>
- Ferreiro, E., & Teberosky, A. (1982). *Literacy before schooling*. Heinemann.
- Flewitt, R. (2005). Conducting research with young children: some ethical considerations. *Early Child Development and Care, 175*(6), 553-565. DOI: 10.1080/03004430500131338.
- Gillham, B. (2000). *Case study research methods*. Continuum.
- Gombert, J. E., & Fayol, M. (1992). Writing in preliterate children. *Learning and instruction, 2*(1), 23-41. [https://doi.org/10.1016/0959-4752\(92\)90003-5](https://doi.org/10.1016/0959-4752(92)90003-5)
- Guo, Y., Justice, L. M., Kaderavek, J. N., & McGinty, A. (2012). The literacy environment of preschool classrooms: Contributions to children's emergent literacy growth. *Journal of research in reading, 35*(3), 308-327. DOI: 10.1111/j.1467-9817.2010.01467.x
- Haney, M. R. (2002). Name writing: A window into the emergent literacy skills of young children. *Early Childhood Education Journal, 30*(2), 101-105. <https://doi.org/10.1023/A:1021249218339>
- Hasan, R. (1989). Semantic variation and sociolinguistics. *Australian Journal of Linguistics, 9*, 221-275. <https://doi.org/10.1080/07268608908599422>
- Hasan, R., & Cloran, C. (1990). A sociolinguistic interpretation of everyday talk between mothers and children. In M. A. K. Halliday, J. Gibbon, & H. Nicholas (Eds.), *Learning, Keeping and Using Language*(pp. 67-99). Benjamins.
- Kress, G. (1997). *Before writing: Rethinking the paths to literacy*. Routledge.
- Levin, I., Both-de Vries, A., Aram, D., & Bus, A. (2005). Writing starts with own name writing: From scribbling to conventional spelling in Israeli and Dutch children. *Applied Psycholinguistics, 26*(3), 463-477. <https://doi.org/10.1017/S0142716405050253>
- Lieberman, I. Y., & Lieberman, A. M. (1990). Whole language vs. code emphasis: Underlying assumptions and their implications for reading instruction. *Annals of Dyslexia, 40*(1), 51-76. <https://doi.org/10.1007/BF02648140>
- Lieberman, I. Y., Shankweiler, D., & Lieberman, A. M. (1989). The alphabetic principle and learning to read. In D. Shankweiler & I. Lieberman (Eds.), *Phonology and reading disability: Solving the reading puzzle. International Academy for Research in Learning Disabilities monograph series*, 1-33. The University of Michigan Press.
- Martens, P. A. (1999). "Mommy, how do you write 'Sarah'?" : The role of name writing in one child's literacy. *Journal of Research in Childhood Education, 14*(1), 5-15. <https://doi.org/10.1080/02568549909594747>
- Merriam, S. B. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*. Jossey-Bass.
- Neumann, M. M., Hood, M., & Neumann, D. L. (2009). The scaffolding of emergent literacy skills in the home environment: A case study. *Early Childhood Education Journal, 36*(4), 313-319. <https://doi.org/10.1007/s10643-008-0291-y>
- Owocki, G., & Goodman, Y. (2002). *Kidwatching: Documenting children's literacy development*. Heinemann.
- Puranik, C. S., & Lonigan, C. J. (2011). From scribbles to scrabble: Preschool children's developing knowledge of written language. *Reading and writing, 24*, 567-589. <https://doi.org/10.1007/s11145-009-9220-8>
- Puranik, C. S., & Lonigan, C. J. (2012). Name-writing proficiency, not length of name, is associated with preschool children's emergent

- literacy skills. *Early childhood research quarterly*, 27(2), 284-294. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.09.003>
- Puranik, C. S., Lonigan, C. J., & Kim, Y. S. (2011). Contributions of emergent literacy skills to name writing, letter writing, and spelling in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 26(4), 465-474. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.03.002>
- Στελλάκης, Ν. (2002). Η εκμάθηση της γραφής του ονόματος ως κομβικό σημείο στην πορεία ανάπτυξης του γραμματισμού. Στο *Ψυχοπαιδαγωγική της προσχολικής ηλικίας. Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου* (σσ. 187-191). Π.Τ.Π.Ε. Πανεπιστημίου Κρήτης.
- Stellakis, N., & Kondyli, M. (2004). The emergence of writing: Children's writing during the pre-alphabetic spelling phase. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 4(2-3), 129-150. <https://doi.org/10.1007/s10674-004-1629-z>
- Sulzby, E. (1985). Kindergartners as readers and writers. In M. Farr (Ed.), *Advances in writing research* (Vol. 1). *Children's early writing development* (pp. 127-199). Ablex.
- Temple, C. A., Nathan, R. G., Burris, N. A., & Temple, F. (1988). *The beginnings of writing* (2nd ed.). Allyn & Bacon.
- Treiman, R. (2006). Knowledge about letters as a foundation for reading and spelling. In R. Malatesha Joshi & P.G. Aaron (Eds) *Handbook of orthography and literacy*, 581-599. Routledge.
- Treiman, R., & Broderick, V. (1998). What's in a name: Children's knowledge about the letters in their own names. *Journal of Experimental Child Psychology*, 70(2), 97-116. <https://doi.org/10.1006/jecp.1998.2448>
- Treiman, R., Kessler, B., & Bourassa, D. (2001). Children's own names influence their spelling. *Applied Psycholinguistics*, 22(4), 555-570. <https://doi.org/10.1017/S0142716401004040>
- Trushell, J. (1998). Juliet makes her mark. *Reading*, 32(1), 29-32. <https://doi.org/10.1111/1467-9345.00077>
- Villaume, S. K., & Wilson, L. C. (1989). Preschool children's explorations of letters in their own names. *Applied Psycholinguistics*, 10(3), 283-300.
- Welsch, J. G., Sullivan, A., & Justice, L. M. (2003). That's my letter!: What preschoolers' name writing representations tell us about emergent literacy knowledge. *Journal of Literacy Research*, 35(2), 757-776. <https://doi.org/10.1207/s15548430jlr350>
- Yin, R. K. (1988). *Case study research: Design and methods*. Sage Publications.
- Yin, R. K. (2013). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Sage Publications.

Παράρτημα Ι: Ύπαρξη ονόματος και συνύπαρξη του με γραφή πέραν του ίδιου ανά γραπτή παραγωγή

Α/Α	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ (ΗΜΕΡΑ/ΜΗΝΑΣ/ΕΤ ΟΣ)	ΗΛΙΚΙΑ (ΕΤΟΣ:ΜΗΝΑ Σ)	ΥΠΑΡΞΗ ΟΝΟΜΑΤΟΣ (Ν: Ναι/Ο: Όχι)	ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΜΕ ΓΡΑΦΗ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ (Ν: Ναι/Ο: Όχι)
1	25/10/2010	1:11	N	O
2	29/01/2011	2:2	N	O
3	15/09/2011	2:10	O	-
4	10/11/2011	3:0	O	-
5	11/11/2011	3:0	O	-
6	07/12/2011	3:1	O	-
7	01/02/2012	3:3	N	N
8	10/02/2012	3:3	N	N
9	23/06/2012	3:7	O	-
10	24/08/2012	3:9	N	O
11	22/10/2012	3:11	N	O
12	24/10/2012	3:11	O	-
13	03/11/2012	4:0	N	O
14	05/11/2012	4:0	N	N
15	30/11/2012	4:0	O	-
16	01/02/2012	4:3	O	-
17	06/02/2013	4:3	N	O
18	15/02/2013	4:3	N	O
19	03/03/2013	4:4	O	-
20	25/03/2013	4:4	N	O
21	07/04/2013	4:5	N	O
22	11/04/2013	4:5	N	O
23	11/04/2013	4:5	O	-
24	11/04/2013	4:5	N	O
25	19/04/2013	4:5	N	N
26	00/04/2013	4:5	N	N
27	30/04/2013	4:5	N	O
28	29/05/2013	4:6	O	-
29	30/05/2013	4:6	N	O
30	30/05/2013	4:6	N	O
31	02/06/2013	4:7	N	O
32	14/06/2013	4:7	N	N
33	15/06/2013	4:7	N	O
34	17/06/2013	4:7	N	O
35	30/06/2013	4:7	O	-
36	11/07/2013	4:8	N	O
37	00/07/2013	4:8	N	O
38	00/07/2013	4:8	N	O
39	22/07/2013	4:8	N	O
40	23/07/2013	4:8	N	O
41	08/08/2013	4:9	N	O
42	07/09/2013	4:10	N	O

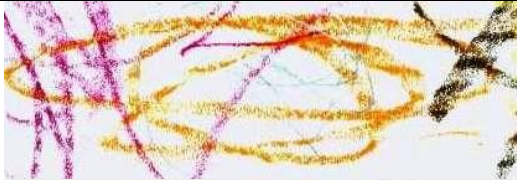
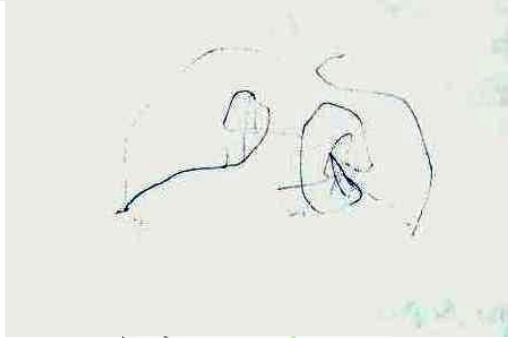

43	07/09/2013	4:10	O	-
44	08/09/2013	4:10	N	O
45	19/09/2013	4:10	N	O
46	19/09/2013	4:10	O	-
47	03/10/2013	4:11	N	O
48	05/10/2013	4:11	N	N
49	05/10/2013	4:11	N	N
50	05/10/2013	4:11	O	-
51	05/10/2013	4:11	N	N
52	06/10/2013	4:11	N	O
53	10/10/2013	4:11	N	O
54	12/10/2013	4:11	N	O
55	12/10/2013	4:11	N	O
56	14/10/2013	4:11	N	O
57	22/10/2013	4:11	N	O
58	28/10/2013	4:11	N	N
59	04/11/2013	5:0	N	N
60	15/11/2013	5:0	O	-
61	30/11/2013	5:0	O	-
62	01/12/2013	5:1	O	-
63	02/12/2013	5:1	N	N
64	15/12/2013	5:1	N	N
65	18/12/2013	5:1	O	-
66	20/12/2013	5:1	N	N
67	23/12/2013	5:1	N	N
68	04/12/2014	5:2	N	N
69	04/01/2014	5:2	N	N
70	07/01/2014	5:2	N	O
71	20/01/2014	5:2	O	-
72	22/01/2014	5:2	N	N
73	26/01/2014	5:2	O	-
74	06/03/2014	5:4	N	O
75	08/03/2014	5:4	N	N
76	25/03/2014	5:4	O	-
77	00/04/2014	5:5	O	-
78	06/04/2014	5:5	N	N
79	20/04/2014	5:5	N	N
80	07/05/2014	5:6	O	-
81	10/05/2014	5:6	O	-
82	10/05/2014	5:6	O	-
83	22/05/2014	5:6	N	O
84	26/05/2014	5:6	O	-
85	08/06/2014	5:7	O	-
86	00/07/2014	5:8	O	-
87	02/08/2014	5:9	O	-
88	02/08/2014	5:9	O	-
89	08/08/2014	5:9	O	-
90	21/08/2014	5:9	N	N

* Οι εποημισομένες γραμμές (A/A: 58 & 84) υποδεικνύουν τα σημεία όπου πραγματοποιείται αλλαγή φάσης.

**Παράρτημα ΙΙ: Εμφάνιση ονόματος (κατά τη συνήπαρξή του με περισσότερα
σύμβολα γραφής και μη) ανά φάση**

ΦΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΡΑΠΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΓΡΑΠΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΟΠΟΥ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΣΥ- ΝΥΠΑΡΧΕΙ ΜΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΣΥΜΒΟΛΑ ΓΡΑ- ΦΗΣ		ΓΡΑΠΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΟΠΟΥ ΤΟ ΟΝΟ- ΜΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΗ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΓΡΑΠΤΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ	
		ΑΠΟΛΥΤΗ ΤΙΜΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)	ΑΠΟΛΥΤΗ ΤΙΜΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Προ- αλφαβητική	57	42	73,7	33	57,9
Μερική Αλ- φαβητική	26	15	57,7	3	11,5
Ολοσφραγμένη Αλφαβητική	7	1	14,3	0	0
Παρωμένη Αλφαβητική	-	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	90	58	64,4	36	40

Παράρτημα III: Παρουσίαση διαχρονικής εξέλιξης γραφής ονόματος

Α/Α	ΗΛΙΚΙΑ	ΜΟΡΦΗ ΟΝΟΜΑΤΟΣ
1	1:11	
2	2:2	
7	3:3	
8	3:3	
10	3:9	
11	3:11	

13 4:0

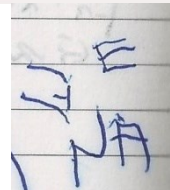
14 4:0

17 4:3

18 4:3

20 4:4

21 4:5

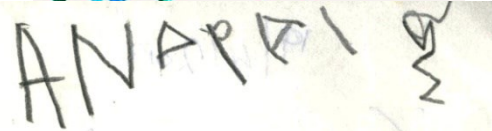
22 4:5

24 4:5

25 4:5

26 4:5

27 4:5

29 4:6

30 4:6

31 4:7

32 4:7

33 4:7

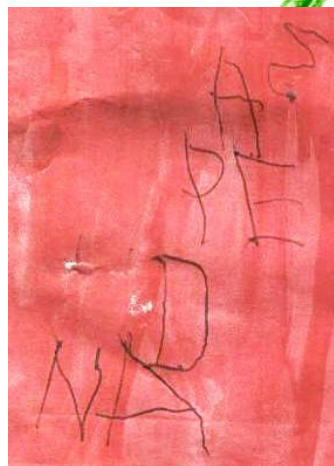
34 4:7

36 4:8

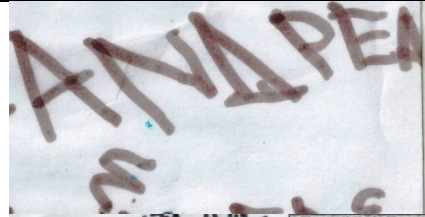
37 4:8

38 4:8

39 4:8

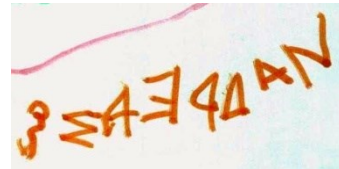
40 4:8

41 4:9

42 4:10

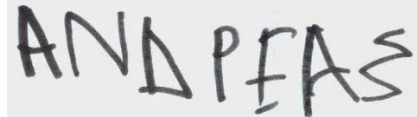
44 4:10

45 4:10

47 4:11

48 4:11

49 4:11

51 4:11

52 4:11

53 4:11

54 4:11

55 4:11

56 4:11

57 4:11

58 4:11

59 5:0

63 5:1

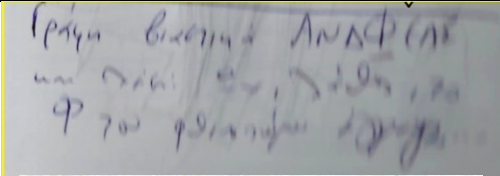
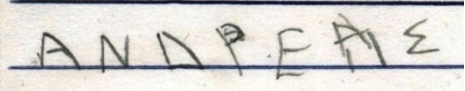

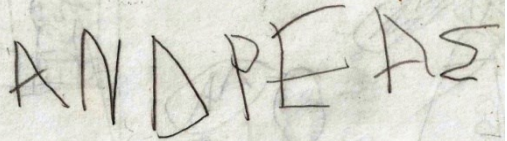

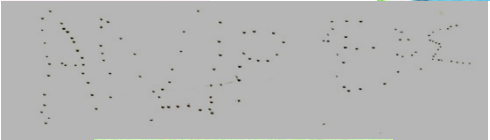
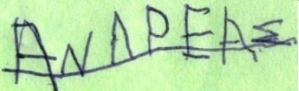
64 5:1

66 5:1

67 5:1

68 5:2

69 5:2

70	5:2	
72	5:2	
74	5:4	
75	5:4	
78	5:5	
79	5:5	
83	5:6	
90	5:9	

Παρελήφθη: 27.6.2023, Αναθεωρήθηκε: 18.10.2023, Εγκρίθηκε: 1.11.2023